
BAZA LEGISLATIVĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR ȘI SECUNDAR LAIC DIN BASARABIA ÎN ANII 1857-1878

Alexandru Argint

În epoca modernă, în Imperiul Rus învățământul constituia un sistem complex, care funcționa în temeiul cadrului legislativ în vigoare. Sistemul educațional era alcătuit din câteva trepte, care oglindeau gradul de dezvoltare a procesului de instruire și educare a societății. Complexitatea rețelei școlare reflectă nivelul de dezvoltare a învățământului, iar finalitatea o constituiau elitele societății. Ca normă, cele trei nivele ale sistemului educațional: primar, secundar și superior – erau interdependente, deși învățământul acelor timpuri era unul de castă și nivelele respective corespundeau acestor realități.

Basarabia acelor vremuri, aflată în componența Imperiului Rus, înregistrează o evoluție lentă în domeniul instrucției publice, chiar din primii ani de ocupație. În Basarabia, de-a lungul ocupației imperiale ruse, au existat doar două trepte de învățământ – primară și secundară, așa încât, în continuare ne vom referi doar la baza legislativă pentru instituțiile de învățământ care se încadrau în aceste limite. Perioada anilor 1857-1878 reprezintă pentru istoria Basarabiei un segment de timp important, în care au existat două sisteme de administrare diferite: cel românesc din cele trei județe din sudul Basarabiei și cel de ocupație rusă din restul teritoriului basarabean, fapt care a determinat diverse schimbări pentru o perioadă scurtă de timp în societatea basarabeană.

Din perspectivă istoriografică, problema bazei legislative a învățământului din Basarabia constituie o încercare serioasă pentru orice cercetător care ar dori să elucideze evoluția sistemului educațional basarabean în secolul al XIX-lea, datorită multitudinii și complexității normelor legale referitoare la cele două sisteme de învățământ. La momentul actual în Republica Moldova nu există un studiu complex și cuprinzător care să elucideze istoria învățământului din Basarabia, la general, cu excepția celui al lui Timofei Craciun care a avut mai multe preocupări pentru istoria învățământului basarabean din cele mai vechi timpuri, însă, care, prin abordările sale prin prisma luptei de clasă și

a altor clișee ale istoriografiei sovietice își pierde din valoare (Крачун 1985). Dacă ar fi să discutăm despre o lucrare teoretică de abordare a legislației educaționale basarabene de-a lungul istoriei, aceasta ar fi un pas important în cercetarea acestui domeniu și din punct de vedere juridic, lucru care lipsește cu desăvârșire. Problema constă în faptul că nici în Republica Moldova și nici în România nu există vreo lucrare care să abordeze complet această latură a istoriei învățământului basarabean, iar unele aspecte, cum ar fi: aplicarea legii instrucției publice din 1864 în școlile din sudul Basarabiei, neconcordanțe între partea practică și cea teoretică a sistemului educațional secundar, distribuirea obiectelor de studii și cursurile acestora în anii de studii, problema tipologizării școlilor primare din sistemul educațional țarist, evaluarea tuturilor legilor și regulamentelor implementate de administrația țaristă în învățământul basarabean din secolul al XIX-lea, cât și alte aspecte ale școlii basarabene sunt încă neelucidate de istorici.

Anterior anului 1812, în Moldova au funcționat o legislație și un sistem educațional, cu trăsături specifice epocii respective. Domnitorii fanarioți au avut multe intervenții legislative pentru încurajarea învățământului, mai ales a celui grecesc, însă au existat și din cei care au perceput lucrurile mult mai profund și de lungă durată. Grigore Ghica, în cele trei domnii ale sale la Iași a avut mai multe intervenții în legislația școlară, și anume – a introdus un impozit de un galben pentru reprezentanții clerului (singurul plătit de aceștia), care asigura plata cheltuielilor pentru întreținerea instituțiilor de învățământ și a salariilor pedagogilor, însărcinarea mitropolitului țării cu colectarea banilor și întreținerea școlilor, crearea și evidențierea unui sistem școlar cu tipologizarea școlilor și înființarea de noi școli în Iași și alte reședințe ținutale: Roman, Rădăuți și Huși (Pascu 1983, 232, 234), iar controlul și grija asupra lor era încredințată episcopilor (Крачун 1985, 26). Un alt reformator și susținător al sistemului de învățământ moldovenesc a fost Grigore

Alexandru Ghica, care, în hrisovul său din 23 aprilie 1766, mărește impozitul pentru preoți la 4 lei pe an, majorează salariile cadrelor didactice (Крачун 1985, 28). Tot el a edificat un local din piatră pentru Școala Domnească, redenumită „Academia învățăturilor și epistemiilor”, a creat o bibliotecă (Banciu 2010, 26-27) și un internat pentru 20 de copii (Крачун 1985, 28). El înființează organul de control al școlilor – Epitropia școalelor, din care făceau parte mitropolitul, cinci boieri și patru negustori (Banciu 2010, 27). Înaintea anexării Basarabiei la Imperiul Rus în Moldova în domeniul educativ era în vigoare și Hrisovul lui Alexandru Moruzi de la 23 mai 1803, prin care se înființase și la Chișinău o școală cu predare în limbile greacă și română, cu întreținerea din banii colectați de la preoți și diaconi și cu o contribuție suplimentară din vistieria statului. Astfel, putem observa că pe teritoriul ocupat de ruși, la 1812, rebotezat ulterior Basarabia, a existat o bază legislativă (hrisoave), care reglementa activitatea și evoluția sistemului educațional moldovenesc.

La data anexării Basarabiei, învățământul ecleziastic rus funcționa în baza legii din 26 iunie 1808 **Cu privire la modernizarea Școlilor ecleziastice; despre trasarea condițiilor pentru înființarea acestor școli și crearea capitalului pentru întreținerea clerului** (subl. și trad. A.A.) (ПСЗРІ 1808-1809, 368), cu anexa statelor de personal al Academiilor Teologice, Seminarelor, Școlilor ținutale și parohiale. Seminarul Teologic din Chișinău, cât și celelalte instituții ecleziastice primare, vor fi instituite în baza acestui document, sau se vor reforma conform lui. Pensionul nobilimii, prima instituție de învățământ secundară laică din ținut, înființat în anul 1816, cât și alte instituții primare laice (puține câte au existat) aveau la bază **Statutul instituțiilor de învățământ subordonate Universităților** (subl. și trad. A.A.) (ПСЗРІ 1804-1805, 626), aprobat la 5 noiembrie 1804. Ministerul Instrucțiunii Publice din Imperiul Rus, înființat în anul 1802, a fost reorganizat în anul 1817, fuzionând cu Direcția cultelor, formând Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în instruirea tinerei generații un rol tot mai mare i se acorda Bisericii.

Prima inițiativă directă a statului în învățământul laic din Basarabia se produce în anul 1827, când guvernul rus a aprobat **Instrucțiunea cu privire la înființarea școlilor în regiunea Basarabia** (subl. și trad. A.A.) (ПСЗРІ 1827, 995). În conformitate cu prevederile acestui document urmau să fie organizate: un gimnaziu regional, în-

ființat la 12 septembrie 1833 și 6 școli ținutale, la 1828: în Chișinău, Bălți, Hotin, Bender, Akkerman și Ismail, finanțate de la bugetul de stat. Se preconiza în școlile ținutale din orașele Chișinău și Bălți să fie angajați profesori care să cunoască și să predea regulile gramaticale ale limbii române datorită faptului că această limbă este dominată. Pe lângă toate indicațiile cu referire la partea financiară a problemei, acest document prevede ca școlile din Basarabia să fie conduse de un director special, care urma să devină și directorul viitorului gimnaziu. De fapt, se vorbește despre înființarea unei direcții școlare în Basarabia care să aibă sub auspiciile sale școlile din acest ținut, care va fi creată în 1828 „Direcția școlilor primare din Basarabia”.

Deși existau diferite tipuri de școli – ecleziastice și private, primele școli primare, care au fost înființate din inițiativa ministerului de resort, au fost cele lancasteriene, cu instruire reciprocă. La început, ele se subordonau autorităților ecleziastice, iar din anul 1828, când este înființată Direcția școlilor primare din Basarabia, ele se vor subordona concomitent și acesteia. Începând cu anul 1835 acestea sunt administrate direct de această instituție (Ciobotaru 1991, 179).

Toate aceste instituții de învățământ laice au avut la bază statutul sus-menționat, din anul 1804.

Un rol important în evoluția învățământului din Basarabia l-a avut **Statutul gimnaziilor, școlilor ținutale și parohiale subordonate universităților din Sankt Petersburg, Moscova, Kazan și Harkov** (subl. și trad. A.A.) (ПСЗРІ 1828, 1097), publicat la 8 decembrie 1828 și implementat și în Basarabia în anii 1836-1838, care a contribuit la instituirea învățământului de castă, dar care, în același timp, a generat o ruptură între două componente ale sistemului educațional, cel primar și cel secundar. Această lege se referă la instituțiile de învățământ laice din Imperiul Rus și anulează statutul din 1804. Statutul dat identifică și stabilește sistemul de învățământ laic din auspiciile ministerului de resort, iar universitățile sunt declarate centre regionale care exercitau rolul de coordonator. Școlile primare erau subordonate supraveghetorilor de stat din cadrul școlilor ținutale, acestea, la rândul lor – directorului gimnaziului regional, care era și directorul Direcției de învățământ al provinciei, iar mai multe licee erau coordonate de o circumscripție de învățământ, care se aflau în administrarea directă a universității (ПСЗРІ 1828, 1099). Acest statut transformă școlile ținutale în școli primare urbane mai avansate, iar absolvenții acestor instituții de învățământ nu

puteau să-și continue studiile secundare în cadrul gimnaziului, fapt care genera curmarea continuității sistemului educațional rus.

În Basarabia acest statut va fi valabil pentru învățământul primar laic până în anul 1868, când se va aplica ucazul imperial **Cu privire la școlile primare pentru popor** (subl. și trad. A.A.) (ПЦЗРП 1864b, 167), publicat la 14 iulie 1864, iar pentru cel secundar – până în anul 1864, când va intra în vigoare **Statutul gimnaziilor și semi-gimnaziilor în autoritatea Ministerului Învățământului Public** (subl. și trad. A.A.) (ПЦЗРП 1864a, 613), publicat la 19 noiembrie 1864.

Ca urmare a înfrângerii Imperiului Rus în Războiul Crimeii, în anul 1857, conform prevederilor Tratatului de pace semnat în cadrul Congresului de Pace de la Paris din 1856, Principatului Moldovei îi vor fi retrocedate cele trei județe sud-basarabene – Cahul, Bolgrad și Ismail, restul teritoriului Basarabiei rămânând în continuare sub ocupație imperială rusă. Până la o analiză a prevederilor legii privind instrucțiunea publică din anul 1864 din România, vom face o scurtă retrospectivă a bazei legislative a învățământului din Principatul Moldovei din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Ca urmare a revoluției de sub conducerea lui T. Vladimirescu și a suprimării domniilor fanariote din Principatele Române, printre reprezentanții tinerii generații de la Iași și București devine tot mai populară ideea învățământului național în limba maternă, într-o versiune modernă. Un fervent luptător pentru aceste idealuri în Principatul Moldovei a fost Gheorghe Asachi, pedagog talentat, un cititor iscusit de așezăminte educaționale și un promotor consecvent al limbii române în învățământ. A fost apropiat cu Ioan Sandu Sturza și Mihail Sturza, care au susținut multe demersuri de modernizare și organizare a învățământului din Principatul Moldovei. Gh. Asachi a înființat un curs de inginerie cadastrală în limba română pe lângă Academia Domnească de la Iași, iar apoi a luat ființă sub auspiciile sale o școală de ingineri hotarnici, a reorganizat în 1820 Seminarul de la Socola, în anul 1822 a obținut trei moșii pentru școala de la Trei Ierarhi, etc. În anul 1828 a fost publicată „Anaforova epitropiei școalelor” din Moldova, în care se insista asupra promovării limbii române în învățământ (Banciu 2010, 37).

Ca urmare a intrării în vigoare, la 1832, a Regulamentului Organic, a fost posibilă punerea în aplicare și a prevederilor despre instrucțiunea publică. Capitolul IX, secția a patra, legifera învățământul

public din Principatul Moldovei prin intermediul a șapte articole (Angelescu 2004, 336). În ele se stipula: învățământul era în îngrijirea și „privegherea guvernului”, Epitropia era organul de control și aplicare al guvernului, care transmitea rapoartele și sugestiile prin ministerul de interne, Epitropia învățăturilor publice va elabora un regulament pentru organizarea tuturor școlilor din Principatul Moldovei, diverse stipulări de înființare a unor instituții de învățământ, cât și un apel către concetățeni de a jertfi pentru finanțarea înființării instituțiilor de învățământ (Angelescu 2004, 336-337). Tot în anul 1832, sub egida lui Gh. Asachi s-a inaugurat un curs pedagogic pentru învățătorii școlilor primare din județe, iar în 1834 s-a înființat o școală elementară de fete la Iași (Banciu 2010, 38). În anul 1835, în Principatul Moldovei a intrat în vigoare Regulamentul școlar alcătuit din 5 compartimente cu 234 de capitole (Bordeianu, Vladcovschi 1979, 118). În spiritul ideilor lui Gh. Asachi, acest document cuprindea divizarea școlilor în primare, secundare și superioare, înființarea unei școli publice elementare de fete, organizarea unei biblioteci, trimiterea tinerilor la studii peste hotarele țării, obligațiunile profesorilor, materiile de studii, disciplina în instituțiile de învățământ, notarea, examenele etc. (Manolache 1993, 17-18). Acest document va sta la baza învățământului din Principatul Moldovei până în anii 50 ai secolului al XIX-lea, care va fi completat cu programe școlare adoptate de Eforia din Iași.

La 16 iunie 1835, sub protectoratul domnitorului Mihail Sturdza și cu ajutorul lui Gheorghe Asachi și al altor intelectuali este înființată la Iași Academia Mihăileană, instituție de învățământ de grad superior, în care au fost incluse și clasele gimnaziale de la Trei Ierarhi (Banciu 2010, 39). Această instituție va aplica multe idei moderne: studii în limba română, posibilitatea studiilor superioare pentru cât mai multe categorii sociale, acordarea de burse elevilor săraci și după meritul personal, etc. Totodată, acordarea de burse în străinătate pentru pregătirea cadrelor necesare în pedagogie și alte domenii va fi aplicată constant din anul 1835.

Revoluția din anul 1848 din Principatele Române a constituit un vulcan al ideilor moderne și revoluționare în toate domeniile, care, odată erupte, nu mai puteau fi stăvilite. Implicarea întregii populații în procesul educațional în limba română reprezenta o prioritate și o normă a revoluționarilor pașoptiști români. În Proclamația de la Iași, din 27 martie 1848, se preconiza „instruirea egală și gratuită pentru toți

românii”, iar în toate localitățile din țară se preconiza înființarea a câte unei școli. În Proiectul de constituție al lui M. Kogălniceanu se preconiza înființarea unei universități și altor instituții de învățământ medii în limba română (Manolache 1993, 139). Revoluționarii moldoveni manifestau un interes sporit pentru învățământ, pledând constant pentru instruirea și educarea tuturor categoriilor sociale, pentru făurirea unei națiuni unite și culte, iar lupta pentru școala în limba română devine o idee națională a tuturor românilor.

În anul 1851, printr-o decizie a domnitorului Gr. Alexandru Ghica a fost aprobat „Așezământul pentru reorganizarea învățăturilor publice în Principatul Moldovei”, elaborat de o serie de personalități marcante ale acelor timpuri, printre care V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, C. Hurmuzachi ș.a. (Adăniloae 1998, 23). El prevedea instituirea învățământului primar gratuit, dezvoltarea învățământului de toate gradele în limba română, instruirea cadrelor didactice, elaborarea manualelor, înființarea de școli primare la sate, inclusiv de fete (Adăniloae 1998, 23-24), eliminarea priorităților pentru fiii boierilor, înființate prin Regulamentul Organic și majorarea numărului internilor fără plată, în baza situației familiale și a meritocrației, sistemul de învățământ din trei cicluri: primar, secundar și „înalț”, cât și alte prevederi (Manolache 1993, 151). Din nefericire, unele prevederi ale acestui regulament cu privire la învățământul primar nu au fost implementate. Acest document va sta la baza viitoarei legi privind instrucțiunea publică din 1864. Școlile care funcționau, la 1857, în cele trei județe sud-basarabene, urmau a fi reorganizate în conformitate cu prevederile legislației în vigoare în Principatul Moldovei, iar noile școli înființate aveau la bază Așezământul din 1851, cu excepția Școlii centrale din Bolgrad¹.

Anul 1864 a fost unul determinant pentru modernizarea învățământului din Basarabia, atât pentru regiunea sudică, aflată sub administrația românească, cât și pentru cea rămasă sub ocupație rusă. Reformarea sistemului de învățământ constituia o tendință a timpului, iar în perioada anilor 1857-1878, în Basarabia, au funcționat două sisteme de învățământ diferite, care se asemănau prin mai multe aspecte, însă conțineau și deosebiri esențiale. În Basarabia anilor 1857-1878 au existat doar două nivele de învățământ – primar și secundar.

¹ Această instituție va fi organizată după un statut special, „Hrisovul caimacanului Vogoride” din 10 iunie 1858, despre care se va vorbi puțin mai la vale.

Chiar dacă în ținut nu exista nici o universitate, unii tineri basarabeni au putut să-și continue studiile peste hotarele Basarabiei. Tinerii din România, chiar aveau posibilitatea să obțină burse de studii, acordate de stat în afara țării.

În România, reforma învățământului a fost promovată în baza unei singure legi, promulgată de domnul Unirii, Al.I. Cuza, la 25 noiembrie 1864, sub denumirea **Legea Instrucțiunii din 1864** (subl. A.A.) (Lascar, Bibiri 1901, 9). Reformarea învățământului printr-o singură lege se încadrează în tradiția anterioară din domeniul educațional al românilor, chiar dacă pentru o asemenea lege importantă era indicată o mai largă desfășurare a ei, ori separarea nivelurilor de învățământ prin legi diferite. Acest fapt a generat mai multe lacune și neajunsuri ale acestei reforme, care, ulterior s-au completat cu diverse dispoziții și legi. Deși criticată de mulți oponenți ai domnitorului, aceasta a fost prima lege organică modernă din spațiul românesc, care a instituit obligativitatea studiilor primare, cât și gratuitatea parțială a acestora. Totodată, prin această lege se instituie un sistem școlar unic în România, care avea niveluri diferite de dezvoltare pe teritoriul său, iar faptul că această lege a rezistat, cu mici completări, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, scoate în evidență rolul ei deosebit pentru prima perioadă de modernizare a societății românești.

În Imperiul Rus, în componența căruia continua să rămână cea mai mare parte a Basarabiei, reforma învățământului s-a efectuat prin legi diferite și modificate ulterior, lucru care, în esență, bulversa sistemul educațional rus, încă deosebit de fragil. Pentru învățământul primar laic în perioada anilor 1864-1874 s-au adoptat trei legi, prima, mai sus menționată – „Cu privire la școlile primare pentru popor” (ПСЗРІ 1864a, 613), publicată la 14 iulie 1864, cea de-a doua din anul 1872 – **Cu privire la școlile urbane** (subl. și trad. A.A.) (ПСЗРІ 1872, 727), prin care școlile ținutale sunt transformate în școli primare urbane, și a treia lege, care urma s-o modifice pe prima numai la 10 ani – **Noul statut al școlilor primare pentru popor** (subl. și trad. A.A.) (ПСЗРІ 1874, 834), publicată la 25 mai 1874. Pentru învățământul secundar a fost elaborată legea sus-amintită: „Statutul gimnaziilor și semi-gimnaziilor în autoritatea Ministerului Învățământului Public” (ПСЗРІ 1864b, 167), publicat la 19 noiembrie 1864. În continuare, vom efectua o analiză comparativă a prevederilor legislative ale celor două sisteme de învățământ pentru nivelul primar și secundar.

Învățământul din România era separat de biserică, impunându-se tot mai consecvent laicizarea școlii, iar cel primar era de trei ani (deși această prevedere a legii nu se va aplica și se va păstra cursul de studii de patru ani), general, parțial gratuit și obligatoriu pentru toți copiii cu vârsta între 7 și 12 ani. Noua lege promovează egalitatea în drepturi între sexe în domeniul educațional, crearea unor condiții egale pentru întreaga populație privind accesul la cunoștințe elementare, unitatea sistemului de învățământ primar rural și urban, etc. Școala rurală și urbană românească se deosebea doar prin numărul de profesori, – unul pentru școlile sătești și doi pentru cele orășenești (Isar, Gudin 2004, 23), programa școlară și numărul anilor de studii fiind aceleași. Totodată, în articolul 7 se menționa: cadrele didactice de la sate se numeau învățători și învățătoare, iar cei de la orașe institutori și institutrice (Lascar, Bibiri 1901, 10). Toate studiile în România se efectuau în limba română, iar obiectele de studii prevăzute de lege erau: citirea și scrierea, catehismul, noțiuni de gramatică, aritmetică elementară (cele 4 operațiuni și sistemul măsurilor), noțiuni de geografie, istoria patriei, noțiuni de drept administrativ, noțiuni de igienă, iar în școlile primare pentru fete era inclus ca obiect obligatoriu de studiu – lucrul manual (Isar 2012, 153). În școlile primare puteau să-și facă studiile atât băieții, cât și fetele, iar în cazurile când comunitățile erau mai mari se organizau școli primare pentru fete, fenomen similar și în Imperiul Rus.

Statutul școlilor primare din Imperiul Rus, aprobat în 1864, nu impunea obligativitatea și gratuitatea studiilor primare, nu stabilea numărul exact al anilor de studii și al celui de clase, dar, cu preponderență au fost instituite școli cu o clasă și cu trei ani de studii. Toate tipurile de școli primare existente, cu excepția învățământului la domiciliu, erau subordonate Ministerului Instrucțiunii Publice, iar cu timpul acestea se vor reorganiza doar în școli primare rurale și urbane. Programa și activitatea școlilor primare rurale se deosebea cu mult de a celor urbane, mai ales, odată cu transformarea școlilor ținutale în școli primare urbane, cu 2-4 clase și cu studii de 6 ani. Odată cu modificarea statutului școlilor primare, în 1874, sunt instituite și școli primare cu două clase, care erau mai avansate, fiind destinate, cu preponderență, pentru copiii țăranilor înstăriți. Toate studiile se efectuau în limba rusă, iar obiectele de studii în școlile primare rurale erau: Religia (catehismul și istoria sfântă), citirea pe baza cărților laice și bisericești, scrierea, primele 4 operații aritmetice și cântul bisericesc, acolo unde era posibil (ИЦЗПИ 1864a, 614). În mo-

mentul aplicării acestei legi în Basarabia, la 1868, la această listă s-a mai adăugat: pentru băieți studierea unei meserii, iar pentru fete – lucrul manual și studiul bunelor maniere². Statutul școlilor primare din 1874, în privința obiectelor de studiu păstrează aceeași stare a lucrurilor, conform legii din 1864. În școlile urbane erau obligatorii următoarele obiecte de studiu: religia, citirea și scrierea, limba rusă și citirea slavonei bisericești, cu traducerea în limba rusă, aritmetica, geometria practică, geografia și istoria patriei, cu unele elemente de geografie și istorie universală, elemente din istoria artei și fizicii, pictură și desen, muzica și gimnastica (ИЦЗПИ 1872, 729). Deci, exista o diferență mare între școlile primare urbane și rurale, chiar și cele orășenești se deosebeau între ele.

În școlile primare rurale activau un învățător și un preot, care preda religia, iar în școlile primare urbane era un profesor de religie și câte un învățător în fiecare clasă. Astfel, învățământul primar era unul diferit și discriminatoriu nu numai cu referire la spațiile rural și urban, dar și între școlile primare sătești. Elementele ecleziastice erau mai pronunțate în învățământul rusesc decât în cel românesc, deoarece statul rus implica direct Biserica în procesul educațional.

În școlile din România funcționa inspectia școlilor primare, însă numărul revizorilor era unul mic, fapt care reducea din eficiența acestei instituții. În școlile primare urbane institutorii claselor superioare îi inspectau pe ceilalți institutori. În fiecare comună se creau comitete școlare, care controlau instituțiile de învățământ doar din punct de vedere administrativ (Isar 2012, 153).

În Imperiul Rus controlul era unul mai riguros și mult mai vast. Școlile primare erau supravegheate de consiliul ținutal, care era alcătuit din reprezentanți ai Ministerului Instrucțiunii Publice (directorul școlii ținutale – supraveghetorul de stat) și Ministerului Afacerilor Interne (șeful poliției locale), cei ai Bisericii Ortodoxe, doi reprezentanți ai consiliului zemstvei ținutale și câte unul din partea acelor departamente care subvenționau școlile primare pentru popor. În orașe, unde funcționau școli primare, finanțate din contul comunității orășenești, se delega și un reprezentant al obștii acelei urbe. Acest consiliu avea atribuții largi, de la înființarea și numirea profesorilor, până la operarea destituirilor și închiderea instituțiilor de învățământ pe diverse motive. Prezența reprezentanților organelor de for-

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 8001, f. 26-26v.

ță în acest consiliu demonstrează, de fapt, controlul și cenzura procesului de învățământ din partea statului rus. Direcția școlilor din Basarabia, devine organul de supraveghere a procesului educațional din ținut, toate instituțiile de învățământ fiind sub auspiciile sale. În conformitate cu legea din 1874, președintele consiliului ținutal nu mai era ales de membrii acestuia, ci era din start numit, acesta fiind mareșalul nobilimii.

În școala primară românească programul de studii și conținutul său era elaborat de profesorii acestor instituții, lucru stipulat prin lege, iar pentru cea basarabească rusă în anul 1869, de către Direcția școlilor din Basarabia este elaborată programa de studii, cu o scurtă descriere a conținutului. Pregătirea cadrelor didactice constituia încă o problemă serioasă în sistemul educațional din Basarabia țaristă, care era soluționată de o manieră anevoioasă. În Imperiul Rus au fost fondate Institute pentru pregătirea profesorilor școlilor orășenești, șapte la număr în tot imperiul, iar în România au fost instituite școli normale pentru instruirea cadrelor didactice, ce-i drept, și aici, într-un număr restrâns. Astfel, școala românească și cea rusească în Basarabia se deosebeau nu numai din punct de vedere tehnic, dar și conceptual.

Prin intermediul instituirii obligativității învățământului primar în școala românească se introduc noțiuni noi, moderne, în sistemul educațional, ca penalitatea părinților și recensământul școlar. Copiii de ambele sexe, cuprinși între 8 și 12 ani erau obligați să frecventeze școlile primare, iar nerespectarea acestei prevederi a legii genera penalități, ce urmau a fi aplicate persoanelor responsabile pentru acești copii. Aceștia, după trei zile din momentul aplicării avertismentului, erau amendați cu 20 de parale, la oraș și 10 parale la sate, pentru fiecare zi lipsită de copii de către Consiliul comunal, care era informat de profesori, revizori sau subrevizori. Amenda putea fi achitată în bani sau cu muncă în folosul comunei, iar legea preciza că în caz de recidivă, amenda putea fi dublată. Pentru aplicarea strictă a obligativității, la începutul anului școlar se efectua un recensământ al copiilor de vârstă școlară – o noutate în domeniul instrucțiunii publice (Popescu-Teiușan 1963, 96). Totuși, legea conținea și o stipulare, prin care părinții care vor demonstra că copiii lor urmează studii la domiciliu sau într-o școală privată, nu se aplica amenda sus-menționată. Aceste elemente modernizatoare nu se regăseau în legile instrucțiunii publice din Imperiul Rus, fapt determinat de mai multe motive: tradiția veche în politica educațională a statului rus, modernizarea

învățământului în corespundere cu necesitățile și prioritățile nobilimii aristocratice și regimului autocratic, încă slaba dezvoltare a societății și a ideilor iluministe în Rusia țaristă a anilor 60 din secolul al XIX-lea, etc.

Învățământul primar românesc era și parțial gratuit, datorită faptului că salariile profesorilor, materialele didactice, care pentru copiii săraci erau și gratuite, baza materială a școlilor erau asigurate de stat, iar restul cheltuielilor le reveneau comunelor, inclusiv asigurarea localului.

Cea mai mare importanță a Statutului școlilor primare pentru popor din 1864, aplicat în Basarabia în 1868 a fost, că s-au creat condiții pentru antrenarea în procesul educațional a copiilor țăranilor români basarabeni, într-un număr mai mare, care până la acel moment nu au avut un cadru legal și posibilitatea de a înființa școli primare și pe moșiile particularilor. Școlile primare erau întreținute în totalitate de comunitățile satești sau orășenești³, de zemstvele locale, iar numărul școlilor primare întreținute de la bugetul de stat era unul infim. La sfârșitul anului 1869, din cele 131 de școli primare, doar una era subvenționată de stat, 18 – din contul urbelor, 76 – din contul comunităților satești etc. (Ciobotaru 1991, 299).

Sistemele educaționale secundare din România și Imperiul Rus conțineau și ele multiple deosebiri între cele două strategii educaționale. Liceele românești nu erau divizate în clasice, reale și mixte ca în sistemul rusesc, în România implementându-se liceul clasic universal prin combinarea disciplinelor reale cu studiul limbilor străine. În învățământul secundar românesc funcționau gimnaziile și licee pentru băieți cu 4, respectiv 7 ani de studii, iar în cel rusesc erau semi-gimnaziile și, respectiv, gimnaziile, cu același număr de ani de studii. Liceele rusești constituiau o combinație între învățământul secundar și superior (institute), în orașele mai importante, unde nu existau instituții de învățământ superior, dar erau necesare cadre cu studii superioare. În Basarabia nu existau asemenea instituții de învățământ, cel mai apropiat fiind Liceul Richelieu din Odessa, unde își făceau studiile mulți tineri basarabeni.

Evidențiat anterior, liceul român era unul unitar, o simbioză între cursurile reale și umanitare⁴, care se

³ Excepție fiind școlile ținutale, care, până la 1872, funcționau în conformitate cu prevederile Statutului din 1828 și finanțate de stat. Și școala de două clase din Zărășeni era finanțată din contul Vistieriei statului. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 8001, f. 28v.

⁴ Totuși cu un evident accent pe studiul limbilor, datorită tradiției intelectualității românești.

explica prin consensul adoptat de intelectualitatea română după revoluția pașoptistă și dictată de necesitățile timpului. În articolul 93 al legii se preconiza implementarea urgentă a sistemului educațional secundar prin instituirea de licee și gimnazii în principalele orașe ale țării, un liceu fiind preconizat și în orașul Ismail⁵. În celelalte capitale de județe, nemenționate în articol, urmau să fie înființate câte un gimnaziu (Lascar, Bibiri 1901, 14). În liceele de 7 clase și gimnaziile de 4 clase erau admiși absolvenții ciclului primar, fără probă de admitere. Prevederile legii din România instituiă administrația specială a liceelor și gimnaziilor, precizându-se atribuțiile directorilor acestor instituții, înființau consiliile școlare, domeniul de activitate și componența acestora. Profesorii titulari întocmeau programa disciplinei și o transmiteau ministrului prin intermediul directorului, care era aprobată de către Consiliul permanent. În lege nu era stipulată separarea obiectelor de studii pe clase, aceasta fiind o prerogativă a profesorului de curs și a administrației instituțiilor secundare de învățământ⁶ în urma unor instrucții ministeriale.

Obiectele de studiu pentru liceele românești erau: religia, limba română, latină, elenă, franceză, italiană și germană⁷, „aritmetica rațională, sistema legală a măsurilor și greutateilor, elemente de tinere a registrelor”, geometria, algebra, trigonometria, istoria naturală, elemente de fizică și chimie, istoria generală și istoria românilor, cosmografie, geografia statică, elemente de filozofie și retorică, elemente de economie politică și de drept administrativ, muzica și gimnastica (Lascar, Bibiri 1901, 15). Obiectele de studiu în cadrul gimnaziului nu erau indicate în lege, dar se stipula ca planul de studiu gimnazial să fie detașat de cel liceal, iar absolvenților gimnaziilor să li se elibereze o diplomă, astfel creându-se două trepte de sine stătătoare, cel liceal fiind o continuare a primului, unde o parte din discipline erau reluate. Absolvirea cursului de liceu sau de gimnaziu avea loc printr-un examen general, care se producea în incita instituției de învățământ, în fața unei comisii, care era prezidată

⁵ Din păcate, această prevedere nu se va aplica, Țara Ismail fiind înființat un gimnaziu în 1875.

⁶ Multe programe școlare ale liceelor și gimnaziilor din România erau editate la tipografie în urma aprobării din partea ministerului.

⁷ După opinia lui Nicolae Isar, toate limbile străine erau facultative, cu excepția celei elene, însă Ilie Popescu Teiușan consideră că doar italiana și germana sunt facultative. În textul legii, în articolul 118 se precizează: „Tote limbile sunt facultative, afară de cea elenă, francesă și latină...”, româna fiind obligatorie în școlile românești.

de directori sau rectorii universității (Popescu-Teiușan 1963, 74).

Legea Instrucțiunii Publice din 1864 prevedea funcționarea pe lângă licee a internatelor conduse de directorii de liceu, care erau ajutați de adjuncții lor și de repetitori pentru supraveghere și în care erau admiși bursierii statului și cei la contract. Se stipulau și criteriile, în baza cărora se ofereau burse pentru elevi: în baza actelor de stare materială dar și în baza meritocrației.

Înainte de a elucida prevederile instrucțiunii secundare de fete, care în sudul Basarabiei nici nu a existat, ne vom referi succint la evidențierea celor câteva instituții secundare din această regiune. La 1858 este înființată Școala centrală din Bolgrad, în baza Hrisovului caimacanului Vogoride, din 10 iunie 1858. Această instituție de învățământ, înființată la insistența nobililor bulgari și sub presiunea Imperiului Rus, constituia o imitare a sistemului educațional basarabean țarist, cu anumite modificări. Ea nu se încadra în reforma instrucțiunii din 1864 și continua să funcționeze în baza Hrisovului sus-menționat. Pe lângă Școala centrală din Bolgrad funcționa și un Comitet de inspecție, condus de nobili bulgari, care avea sub supravegherea lor toate școlile din coloniile sud-basarabene. În domeniul procesului educațional, Școala centrală din Bolgrad foarte greu se reforma după noile cerințe ale legii – abia la 1876 ea aprobă programa de studii de liceu, cu adăugarea „limbilor bulgară și slavă și a Științelor Comerciale, prevăzute în Hrisov” (Solcanu 2013, 298). Elevii erau admiși în această instituție, o perioadă îndelungată, fără studiile primare, iar studiile obținute de ei nu erau o bună perioadă de timp recunoscute prin diplomele eliberate de această instituție. Ea nu avea un statut bine definit, fiind utilizată și noțiunea de gimnaziu, chiar dacă avea cursul de studiu de 7 ani (Solcanu 2013, 295-297). Deși avea cel mai mare buget din toate liceele din România, datorită colectării impozitelor din vinderea drepturilor de pescuit în câteva lacuri, din dreptul de exploatare a podului plutitor de peste Ialpug și a crâșmelor din sudul Basarabiei, aceasta rămânea cel mai înapoiat „liceu” din țară. O atare stare a lucrurilor va fi redresată abia spre sfârșitul administrației românești în cele trei județe sud-basarabene. Totodată, gimnaziul din Ismail, la înființarea sa din anul 1875, a fost racordat la legea instrucțiunii publice din anul 1864. Cât privește Seminarul din Ismail, el a fost o instituție de învățământ ecleziastică, care s-a racordat la legea sus-menționată, iar Școala Normală din același oraș a

activat o perioadă foarte scurtă pentru a influența învățământul din sudul Basarabiei, fiind înființată la 1877, iar în 1878 aceasta a fost transferată la Galați, împreună cu seminarul de aici.

Învățământul secundar pentru fete din România se efectua în cadrul școlilor secundare de fete, în care studiile durau 5 ani și prevederile legislative erau evidențiate în articolele 184-198, capitolul III, secțiunea a doua (Lascăr 1901, 19). În Basarabia fuseseră înființate câteva pensioane private pentru fete, dar școli secundare de fete nu au fost instituite. Din lipsă de spațiu și de timp nu vom detalia acest subiect, cu promisiunea că vom reveni într-un studiu aparte.

Reforma învățământului secundar în Imperiul Rus s-a efectuat prin legea anterior menționată: Statutul gimnaziilor și semi-gimnaziilor în autoritatea Ministerului Instrucțiunii Publice, din 19 noiembrie 1864. Conform acestui statut, în Imperiul Rus existau două tipuri de instituții de învățământ secundar: gimnaziile de 7 ani și semi-gimnaziile cu 4 ani de studii, care includeau primele 4 clase ale gimnaziilor. Gimnaziile, ca și semi-gimnaziile, erau de două tipuri: clasice – cu predarea limbilor clasice – elena și latina, și reale – fără predarea limbilor vechi. Totodată, se admitea un nou tip, o simbioză din cele sus-menționate – gimnazii semi-clasice, în care se preda doar o singură limbă veche. După reformarea gimnaziului regional din Chișinău, singura instituție secundară laică din Basarabia de sub ocupația imperială rusă la acea vreme, acesta va deveni gimnaziu semi-clasic, cu predarea limbii latine (Ciobanu 1991, 304).

Gimnaziile și semi-gimnaziile din Imperiul Rus, conform reformei sus-menționate, fuseseră înființate prin ordinul ministerului și se aflau sub auspiciile circumscripției de învățământ a regiunii din care făceau parte. Aceste instituții erau subvenționate de la bugetul de stat și din contul persoanelor private sau al comunităților, iar ultimele făceau parte din categoria instituțiilor de învățământ private. În lege se specifica componența statelor de personal și atribuțiile acestora, care rămâneau aceleași, cu excepția că în semi-gimnazii nu exista funcția de director, atribuțiile acestuia fiind exercitate de inspector. În fiecare instituție de învățământ secundară se instituiau consiliile pedagogice, care dețineau atribuții largi în domeniul educativ și cel administrativ. Totodată, în cadrul gimnaziilor și semi-gimnaziilor erau înființate pensionate – internate, unde erau plasați elevii primelor patru clase gimnaziale și elevii semi-gimnaziilor.

Programa de studii pentru gimnaziile era una specifică pentru fiecare profil. În cele clasice aceasta includea: religia; limba rusă, cu cea bisericească slavă și cea slavă; limbile latină și elenă; matematica; fizica și cosmografia; istoria; geografia; istoria naturală; limba franceză și cea germană⁸; caligrafia, desenul și pictura. Programul de studii în cadrul gimnaziilor cu profil real includea: religia; limba rusă, cu cea bisericească slavă și cea slavă; istoria; geografia; caligrafia, matematica; istoria naturală cuplată cu chimia; fizica și cosmografia; limbile germană și franceză – ambele fiind obligatorii. Programul de studii pentru semi-gimnaziile clasice și reale era identic cu cel pentru primele 4 clase ale gimnaziilor clasice sau reale. Numărul orelor pentru fiecare obiect de studiu, cât și distribuția lor pe clase se efectua după un tabel aparte, care era anexă a legii, ce rămânea în linii generale neschimbat (ПІСЗРІ 1864b, 171). Astfel, programele de studii ale celor două sisteme de învățământ secundar – românesc și rusesc se deosebeau sub aspect conceptual și tehnic, primul fiind mai modern, incluzând obiecte de studii practice și necesare, în concordanță cu noile cerințe, care urma să contribuie la dezvoltarea inițiativei și responsabilității cadrelor didactice, pe când în cel țarist se observă menținerea rigurilor vechi și cenzura, controlul riguros al statului asupra procesului educațional. Multe metode erau perimate, se utiliza în continuare metoda mecanică de învățare, se păstrau pedepsele corporale pentru primele 4 clase de gimnaziu precum și în semi-gimnazii, iar statul avea puține centre de pregătire și dezvoltare profesională a profesorilor de gimnaziu.

Elevii instituțiilor de învățământ secundare din Imperiul Rus erau admiși la studii în baza cererii pe numele conducătorului instituției, a adeverinței de naștere, a unui certificat medical emis de medicul instituției și în urma susținerii unui test pentru aprecierea cunoștințelor (ПІСЗРІ 1864b, 172). Nu era specificată necesitatea adeverinței de studii primare, lucru ce pare subînțeles prin cunoștințele pe care trebuia să le dețină candidatul. Studiile erau contra plată, însă statul oferea scutiri pentru achitarea taxei pentru studii și burse, în special pentru elevii ce proveneau din familii sărace, luându-se în considerație și principiul meritelor personale. O abordare similară era caracteristică și pentru sistemul de învățământ românesc.

Absolvenții gimnaziilor și semi-gimnaziilor li se elibera un atestat cu sigiliul instituției de învățământ,

⁸ În lege se menționa că în gimnaziile clasice era obligatorie doar una din cele două limbi moderne.

ce conținea semnăturile membrilor Consiliului pedagogic, iar cei care se evidențiaseră în cadrul procesului de învățământ, erau decorați cu medalii de aur și de argint pentru rezultatele remarcabile la învățătură. Absolvenții gimnaziilor medaliați erau angajați în administrația civilă, indiferent de starea socială, într-o funcție mai avansată. Absolvenții semi-gimnaziilor și cei care aveau finisate studiile de primele patru clase de gimnaziu, în cazul când erau angajați în administrația civilă, li se oferea, fără probă de concurs, prima clasă în ierarhia funcționarilor. Absolvenții gimnaziilor sau cei care dispuneau de adevărită, care certifica faptul că au frecventat întreg cursul liceal, dispuneau de dreptul de a fi admiși la universități și școli superioare profesionale etc. (ПСЗРІ 1864b, 179).

Noul Statut stipula înzestrarea gimnaziilor cu biblioteci, cabinet de fizică, material pentru istoria naturală și hărți de geografie, o sală de gimnastică și o clasă de muzică, iar în cele reale – suplimentar se preconiza și un laborator de chimie. Asemenea prevederi conținea și Legea Instrucțiunii Publice și pentru liceele și gimnaziile românești. Semi-gimnaziile de asemenea urmau să dețină același arsenal de instrumentariu, cu excepția cabinetului de fizică și a laboratorului de chimie (ПСЗРІ 1864b, 172).

Textul Statutului mai conținea și alte mențiuni cu referire la activitatea consiliilor pedagogice și atribuțiile acestora, la examenele de absolvire, la procesul de învățământ, dar și alte prevederi, care constituiau premisele funcționării sistemului de învățământ secundar din Basarabia.

Prin intermediul acestui studiu comparativ am intenționat să scoatem în evidență principalele prevederi ale legislației din România și Imperiul Rus în domeniul învățământului primar și secundar

laic instituite prin reformele din anul 1864, care au avut un impact important asupra evoluției învățământului basarabean. De menționat este faptul că cele trei reforme de bază au fost inițiate în spiritul epocii și al ideilor care erau împărtășite de oamenii politici ai vremii și trebuie tratate ca atare. În Rusia funcționa un sistem politic, cu reminiscențe arhaice, absolutist și totalitar, care suporta primele măsuri de modernizare, iar în Principatele Române, care au alcătuit România, elemente de modernitate în domeniul învățământului au fost înregistrate cu câțiva zeci de ani mai devreme, fapt care a facilitat o reformă a instrucției publice mai avansată și mai modernă, cu elemente democratice, în spirit național românesc.

Reformele din domeniul instrucțiunii publice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea din România și Imperiul Rus au condus la impulsivitatea dezvoltării rețelei de școli din Basarabia și au avut drept urmare o diferențiere pronunțată a caracterului instruirii în cele două țări. Școala din sudul Basarabiei a avut un caracter național românesc, cu elemente moderne, în timp ce în Imperiul Rus a fost impusă dogma, promovată de naționalizarea și separarea instruirii pe caste.

În consecință, reformele sus-menționate au produs efecte importante asupra evoluției învățământului din Basarabia pentru o perioadă mai lungă. Pe de o parte, s-a aprofundat politica de rusificare impusă și prin intermediul învățământului de autoritățile imperiale de ocupație, iar pe de altă parte, autoritățile române au instituit un sistem național românesc de instruire în cele trei județe sud-basarabene: Cahul, Bolgrad și Ismail, producând metamorfoze în cadrul populației basarabene, care au fost vizibile un timp îndelungat.

Bibliografie

- Adăniloiaie 1998:** N. Adăniloiaie, *Istoria învățământului primar (1859-1918)* (București 1998).
- Angelescu 2004:** C.C. Angelescu (coord.), *Regulamentul Organic al Moldovei, realizat de Vitcu Dumitru și Bădărău Gabriel* (Iași 2004).
- Banciu 2010:** J. Banciu, *Istoria Învățământului din România de la primele începuturi până în anul 1990* (București 2010).
- Bordeianu, Vladcovschi 1979:** M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *Învățământul Românesc în date* (Iași 1979).
- Ciobotaru 1991:** T.T. Ciobotaru (coord.), *Istoria învățământului și gândirii pedagogice în Moldova* (Chișinău 1991).
- Isar 2012:** N. Isar, *Școala și biserica în societatea românească (1800-1914)*. Studii (București 2012).
- Isar, Gudin 2004:** N. Isar, C. Gudin, *Din Istoria politicii școlare românești. Problemele învățământului în debaterile Parlamentului (1864-1899)* (București 2004).
- Lascar, Bibiri 1901:** C. Lascar, I. Bibiri, *Colecțiunea legilor, regulamentelor, programelor și diferitelor deciziuni și dispozițiuni generale ale acestui departament de la 1864-1901* (București 1901).
- Manolache 1993:** A. Manolache (coord.), *Istoria Învățământului din România, vol. II (1821-1918)* (București 1993).
- Pascu 1983:** Ș. Pascu, *Istoria învățământului din România, vol. I (de la origini până la 1821)* (București 1983).

Popescu-Teiușan 1963: I. Popescu-Teiușan, Contribuții la studiul legislației școlare românești. Legea Instrucțiunii Publice din 1864 (București 1963).

Solcanu 2013: I.I. Solcanu, Școala românească în județele Cahul, Bolgrad și Ismail pe durata reîntrupării la Principatele Române (1857-1878) (București 2013).

Крачун 1985: Т.А. Крачун, Развитие школы и педагогической мысли в Молдавии (Кишинев 1985).

ПСЗРИ 1808-1809: Полное собрание законов Российской империи, с 1649, том 30 (1808-1809): Законы (22737 - 24063), закон 23122 (Санкт Петербург 1830).

ПСЗРИ 1804-1805: Полное собрание законов Российской империи, с 1649, том 28 (1804-1805): Законы (21112 - 21982), закон 21501 (Санкт Петербург 1830).

ПСЗРИ 1827: Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе, том 2 (1827): Законы (800-1676), закон 1520 (Санкт Петербург 1830).

ПСЗРИ 1828: Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе, том 3 (1828): Законы (1677-2574), закон 2502 (Санкт Петербург 1830).

ПСЗРИ 1864a: Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе, том 39 (1864). Отделение I: Законы (40457-41318), закон 41068 (Санкт Петербург 1867).

ПСЗРИ 1864b: Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе, том 39 (1864). Отделение II: Законы (41319-41641), закон 41472 (Санкт Петербург 1867).

ПСЗРИ 1872: Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе, том 47 (1872). Отделение I: Законы (50383-51051), закон 50909 (Санкт Петербург 1875).

ПСЗРИ 1874: Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе, том 49 (1874). Отделение I: Законы (52982-53684), закон 53574 (Санкт Петербург 1876).

The legislative basis of laic primary and secondary education in Bessarabia during 1857-1878

Abstract

The article presents the evolution of legislation in the field of education in Bessarabia in the period of 1812-1875, with a brief introduction to the educational legislation of the Principality of Moldavia in the second half of the 18th century - the first half of the 19th century in terms of its influence on the Bessarabian educational system in 1857-1878. Particular attention is given to reforms in the field of public education in the second half of the 19th century in the United Principalities of Moldavia and Wallachia (later Romania) and the Russian Empire, which started in 1864 the very important process of evolution of primary and secondary secular education in the territory of Bessarabia. In order to highlight the main aspects and features of the Romanian and Russian educational systems influenced the elementary school in Bessarabia the article presents a practical part of reforms rather than the theoretical one. This article is a study of the evolution of education from a historical point of view, being based on a comparison of the two systems of primary and secondary education in Bessarabia in the period of 1857-1878. This comparison will highlight the similarities and differences between the two systems of education, which influenced the Bessarabian society in the second half of the 19th century.

Законодательная база начального и среднего светского образования в Бессарабии в 1857-1878 гг.

Резюме

В статье представлена эволюция законодательства в области образования в Бессарабии в период 1812-1875 гг., с кратким введением в законодательство Молдавского княжества в области образования во второй половине XVIII века - первой половине XIX-го века и освещением его влияния на бессарабскую систему образования в период 1857-1878 гг. Особое внимание уделяется реформам в области народного образования во второй половине XIX века в Объединенных княжествах Молдавии и Валахии (впоследствии Румынии) и Российской империи. Процесс реформирования, важный для начального и среднего светского образования на территории Бессарабии, начинается в 1864 году. Чтобы выделить основные аспекты и особенности румынской и русской образовательных систем, повлиявших на начальную школу в Бессарабии, в статье представлена не теоретическая, а практическая часть введения реформ. Эта статья является исследованием эволюции образования с исторической точки зрения, осуществляемым на основе сравнения двух систем начального и среднего образования в Бессарабии в период 1857-1878 гг. Данное сравнение позволит выделить сходства и различия двух систем образования, оказавших влияние на бессарабское общество второй половины XIX века.

06.01.2015

Alexandru Argint, Institutul de Istorie al AȘM, str. 31 August 1989, 82, MD-2012, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: alexandru.silver@gmail.com